

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Юридичний інститут

**ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ
ТА ОСНОВНИХ СВОБОД ЛЮДИНИ І
ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ**

*Матеріали Всеукраїнської міжвузівської
наукової конференції молодих вчених та
аспірантів*

28 квітня 2006 року

Івано-Франківськ, 2006

Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні: Матеріали Всеукраїнської міжвузівської наукової конференції молодих вчених та аспірантів (м.Івано-Франківськ, 28 квітня 2006 року).- Івано-Франківськ, 2006.- 408 с.

У збірник включені статті і тези доповідей учасників Всеукраїнської міжвузівської наукової конференції молодих вчених та аспірантів, яка відбулася 28 квітня 2006 року на базі Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Висвітлюються результати наукових досліджень проблем правового становища особи, конституційного ладу, адміністративних та фінансових правовідносин, правового регулювання майнових, особистих немайнових та підприємницьких відносин, трудового права та права соціального забезпечення, прав людини на безпечне екологічне середовище, реформування земельних правовідносин, боротьби зі злочинністю, процесуальних гарантій прав та законних інтересів особи у кримінальному та цивільному судочинстві тощо.

Теоретичні положення й практичні рекомендації учасників конференції щодо удосконалення різних галузей права та юридичних наук стануть вагомим кроком на шляху розвитку правової думки й законодавчого процесу.

Для працівників судових і правоохоронних органів, науковців, викладачів, аспірантів та студентів вищих навчальних закладів.

Редакційна колегія:

В.Д.Басай – д.ю.н., проф. (головний редактор); П.В.Мельник – к.ю.н., доц. (відповідальний секретар); М.В.Костицький – д.ю.н., проф.; П.Л.Фріс – к.ю.н., проф.; П.О.Гвоздик – к.ю.н., доц.; В.А.Васильєва – к.ю.н., доц.

©Юридичний інститут, 2006

СЕКЦІЯ 1

Філософські, історичні та психолого-правові аспекти дослідження проблем правового становища особи

Андріюк В.В.

Проблеми застосування екстраполяції в юридичному прогнозуванні

УДК 340.11; 340.116

Головна ідея юридичного прогнозування полягає у глибокому вивченні тенденцій розвитку об'єкта державно-правової дійсності в минулому та теперішньому і мисленню конструюванні (моделюванні) образу майбутнього стану цього об'єкта шляхом екстраполяції, умовного продовження в майбутнє діючих тенденцій.

На відміну від експертних оцінок, такий спосіб прогнозування як екстраполяція, характеризується більш раціональним рівнем, адже в такому випадку прогностичне дослідження здійснюється на основі аналізу якісних та кількісних показників (параметрів) об'єкта прогнозування.

За загальним визначенням, екстраполяція функції – це продовження функції за межі її області визначення, при якому продовжена функція (як правило, аналітична) належить заданому класу.

Найрізноманітніші методи екстраполяції успішно застосовуються в процесі соціального прогнозування. Можна припустити, що в юриспруденції використання методів екстраполяції при дослідженні майбутнього стану об'єктів державно-правової дійсності буде мати такий же ефект. Проте, поки що юридична наука і практика досить нечасто звертається до методів екстраполяції.

Методи екстраполяції мають досить обмежене застосування в юридичному прогнозуванні. Причому, найчастіше вони використовуються в кримінології, зокрема, при дослідженні динаміки злочинності. Практика їх застосування є досить бідною та одноманітною.

Теоретична розробка методів екстраполяції в юридичному прогнозуванні, в порівнянні з іншими суспільними науками, знаходиться на доволі низькому рівні і не відповідає потребам практики. Таке становище пояснюється, в першу чергу, тим, що юридична наука більш обмежено, ніж інші суспільні науки, використовує математичний інструментарій та

держава і компетентні міжнародні організації, чи то субрегіональні, чи регіональні, чи всесвітні, в залежності від обставин співпрацюють для досягнення цієї мети.

2. Оптимальне використання живих ресурсів. Відповідно до ст. 62 Конвенції впливає, що прибережна держава визначає свої можливості промислу живих ресурсів виключної (морської) економічної зони та, надаючи доступ іншим державам у свою виключну (морську) економічну зону на підставі даної статті, бере до уваги всі фактори, включаючи, зокрема, значення живих ресурсів даного району для економіки прибережної держави. Відповідно до пункту 4 громадяни інших держав, що ведуть рибний промисел у виключній (морській) економічній зоні, дотримуються заходів та умов збереження живих ресурсів, встановлених в законах і правилах даної прибережної держави. Ці закони і правила повинні бути сумісні з Конвенцією.
3. Координаційна робота прибережних держав по раціональному використанню живих ресурсів виключної (морської) економічної зони. Так, у статті 63 зазначено, що у випадку, коли той самий запас чи запаси асоційованих видів зустрічаються у виключних (морських) економічних зонах двох чи більше прибережних держав, ці держави повинні прагнути безпосередньо або через відповідні субрегіональні чи регіональні організації погодити заходи, необхідні для координації і забезпечення збереження і збільшення таких запасів.
4. Забезпечення виконання законів і правил прибережної держави. Згідно із статтею 73 Конвенції прибережна держава в здійсненні своїх суверенних прав на розвідку, експлуатацію, збереження живих ресурсів і керування ними у виключній (морській) економічній зоні може приймати такі заходи, включаючи огляд, інспекцію, арешт і судовий розгляд, що можуть бути необхідні для забезпечення дотримання законів і правил, прийнятих відповідно до даної Конвенції.

Відносини, пов'язані з експлуатацією неживих природних ресурсів виключної (морської) економічної зони (мінеральної сировини, корисних копалин), побудовані на принципах їх ефективного, комплексного та раціонального використання, відповідно до положень вищеназваних конвенцій.

1. Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу". Закон України від 21 листопада 2002р. // Урядовий кур'єр: Орієнтир. – 2002. – 18 грудня. – № 236.
2. Про виключну (морську) економічну зону України. Закон України від 16 травня 1995р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 21. – С. 152; 1996. – № 15. – С.70; 1997. – № 6. – С. 49.
3. Муса Аль-Сулайбі. Юридична природа міжнародних стандартів прав людини // Право України. – 2000. – №9. – С.115-118.
4. Мюллерсон Р.А. Права человека: идеи, нормы, реальность. – М.: Юрид. Лит. – 1991. – 186 с.
5. Природо-ресурсовое право и правовая охрана окружающей среды. Для юридических высших учебных заведений / Под ред. В.В. Петрова. – М.: Юрид. лит., 1988. – 511 с.

Грицан О.А.

Контроль за охороною та використанням надр як гарантія екологічних прав громадян

УДК 349.6

Відповідно до ст.50 Конституції України кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди [1].

У ст.10 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" однією із гарантій здійснення екологічних прав громадян визнається державний та громадський контроль за дотриманням законодавства про охорону навколишнього природного середовища [2]. Таким чином, важливою умовою забезпечення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля виступає екологічний контроль.

Особливе місце в системі екологічного контролю займає контроль за охороною та використанням надр. Адже одним з найбільших багатств Української держави є надра і розміщені в них корисні копалини. На території України виявлено близько 8 тисяч родовищ, понад 90 видів корисних копалин, з яких 20 мають важливе економічне значення [4].

Як справедливо зазначають екологи, споживацьке відношення до використання надр прискорює процес їх виснаження і несприятливо позначається на якості довкілля. Це, в свою чергу, може мати негативний вплив для здоров'я людини. Саме на запобігання таких процесів спрямований контроль за охороною та використанням надр.

Контроль у галузі охорони та використання надр виконує ряд функцій. Серед них різні автори виділяють попереджувальну, інформаційну [6], правоохоронну, корегуючу [7] тощо.

В минулому домінуючою у підході до розуміння контролю була його правоохоронна, або ж каральна функція. Ця функція спрямована перш за все на припинення неправомірних діянь і пов'язана з притягненням до юридичної відповідальності [7]. Однак такий підхід є одностороннім. Каральна функція є важливою, однак не визначальною в процесі контролю за охороною та використанням надр.

Як зазначає О.Ф. Андрійко, контролювати треба, щоб не допускати прорахунків та завчасно попереджати їх, а не з метою покарання [5]. Таким чином, на перше місце в умовах демократичного державного режиму виступає попереджувальна функція контролю;

Роль попереджувальної функції полягає в тому, що фізичні і юридичні особи, діяльність яких є об'єктом екологічного контролю, знаючи про існування контролю за відповідністю їхньої поведінки нормам екологічного законодавства, зацікавлені у виконанні вказаних норм і попередженні правопорушень [6].

Зважаючи на той факт, що відновлення навколишнього природного середовища, яке постраждало внаслідок порушення екологічного законодавства, в більшості випадків є проблематичним, можна зробити висновок, що попереджувальна функція контролю в галузі охорони та використання надр відіграє пріоритетнішу роль в порівнянні з іншими. Адже набагато більше значення має завчасне попередження погіршення стану довкілля і його негативного впливу на здоров'я людини, аніж виявлення екологічних правопорушень, відшкодування шкоди та покарання винних осіб.

Саме завдяки виконанню попереджувальної функції контроль в галузі охорони та використання надр має великі потенційні можливості в перетворенні дійсності, а також виступає важливою гарантією забезпечення конституційного права на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Важливе значення відіграє також інформаційна функція контролю. В процесі її здійснення, уповноважені органи і особи збирають різноманітну інформацію про природоохоронну діяльність підконтрольних об'єктів [6]. Ця інформація, відповідно до Конституції, не може бути засекречена. Таким чином забезпечується ще одне суб'єктивне екологічне право, а саме право вільного доступу громадян до інформації про стан довкілля.

Правовою основою для здійснення контролю в галузі охорони та використання надр є Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25.06.1991 р., Кодекс України про надра від 27.07.94, Гірничий закон від 6.10.1999 р., ряд підзаконних нормативно-правових

актів.

Суттєвим є той факт, що чимало положень чинного Кодексу про надра на сьогоднішній день є застарілими, в ньому існують прогалини щодо врегулювання нових правовідносин. Не задовольняють всіх потреб сьогодення і ті норми кодексу, якими передбачено здійснення державного контролю за охороною та використанням надр. Тому саме на часі є прийняття нового Кодексу України про надра, проект якого вже опрацьовується.

Вагомим недоліком чинного законодавства є відсутність ґрунтового врегулювання контрольної діяльності в галузі охорони та використання надр. Відсутні, зокрема, нормативно визначені принципи здійснення такого контролю, методи та шляхи його здійснення, його фінансування та матеріально-технічне забезпечення, процедура проведення тощо.

Відсутність єдиного систематизованого акту щодо контролю в галузі охорони та використання надр також суттєво знижує ефективність цього виду діяльності. Особливо це стосується компетенції державних контролюючих органів в даній сфері - врегулювання їхньої діяльності розрізненими підзаконними актами призводить подекуди до дублювання контрольних повноважень.

Існують альтернативні шляхи усунення вищезазначених недоліків законодавства:

1. Прийняття Положення про екологічний контроль та включення до нього окремого розділу під назвою "Контроль за охороною та використанням надр".
2. Ґрунтове врегулювання здійснення контролю за охороною та використанням надр в новому Кодексі України про надра.
3. Прийняття окремого підзаконного нормативно-правового акту, а саме Положення про контроль за охороною та використанням надр.

Єдиний систематизований акт (або його розділ) повинен містити детальну регламентацію процедури проведення контролю за охороною та використанням надр, його принципів, методів, різновидів, визначити і розмежувати повноваження контролюючих органів, права та обов'язки інспекторів та підконтрольних суб'єктів, вказати на джерела фінансування контролю та його матеріально-технічне забезпечення, врегулювати питання громадського контролю за охороною та використанням надр.

1. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верховної ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, N 30, ст. 141.

2. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, № 41, ст.546.
3. Кодекс України про надра // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1994, №36, ст.340.
4. Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1998, N 38-39, ст.248.
5. Андрійко О.Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади): Автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / О.Ф. Андрійко; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 1999. – 38 с.
6. Бринчук М.М. Экологическое право (право окружающей среды): Учебник для высших юридических учебных заведений. – М.: Юристъ, 1998. – 688 с. – С.450.
7. Горшенев В.М., Шахов И.Б. Контроль как правовая форма деятельности. – М.: Юрид. лит., 1987. – 176 с.

Джуган В.О.

Дозвіл на спеціальне водокористування

УДК 349.6

Сучасна система господарювання характеризується різноманітністю її форм, об'єднанням та розукрупненням підприємств і організацій, розвитком малого та середнього бізнесу та іншими факторами. В таких умовах важливого значення набуває спеціальне природокористування, в тому числі водокористування.

Відповідно до ст.38 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" у порядку спеціального використання природних ресурсів юридичним та фізичним особам надаються у володіння, користування або оренду природні ресурси на підставі спеціальних дозволів, зареєстрованих у встановленому порядку, за плату для здійснення виробничої та іншої діяльності, а у випадках, передбачених законодавством України, – на пільгових умовах.

Діюче законодавство України закріплює дві основні ознаки спеціального природокористування: платність та здійснення його на підставі дозволу, які характерні і для спеціального водокористування.

Окремі питання дозвільної системи спеціального водокористування були предметом вивчення таких науковців: В.В.Андрейцев, Н.В.Барбашова, Л.О.Бондар, А.П.Бондар, А.П.Гетьман, Н.Н.Косаренко,

В.К.Попов, С.В.Шарапова, М.В.Шульга. Дане питання досліджувалось також російськими вченими: А.Баришніковим, А.А.Варламовим, Ю.Є.Винокуровим, В.В.Петровим, В.Х.Улюкаєвим, Д.В.Хаустовим. Разом з тим, практичний стан дозвільної системи водокористування містить ряд проблем, а тому дане питання вимагає окремого дослідження.

Формою дозволу на спеціальне природокористування найчастіше є ліцензія, хоча існують й інші документи, які виконують функції екологічного ліцензування. Модифікаціями таких правових актів є: дозвіл (на право водокористування), лісорубний квиток (ордер) або лісовий квиток (на право лісорубання), відстрільна картка (на право полювання) та інші.

Водним законодавством України не дається визначення поняття "дозволу на спеціальне водокористування", але в екологічному законодавстві є поняття "спеціального дозволу". Відповідно до п. 3 Постанови Кабінету Міністрів України "Про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення" від 10 серпня 1992 року, дозвіл на спеціальне використання природних ресурсів – це спеціальний документ, що посвідчує право підприємств, установ, організацій, громадян на використання конкретних природних ресурсів у межах встановлених лімітів. На нашу думку, за аналогією, під дозволом на спеціальне використання водних ресурсів слід розуміти офіційний документ, який засвідчує право юридичних та фізичних осіб здійснювати забір води з водних об'єктів із застосуванням споруд або технічних пристроїв та скидання забруднюючих речовин із зворотними водами із застосуванням каналів.

Водним кодексом Російської Федерації встановлено, що ліцензія на водокористування – це спеціальний дозвіл на користування водними об'єктами або їх частинами на певних умовах. В даному кодексі закріплена також можливість переходу права користування водним об'єктом на основі розпорядчої ліцензії. Така ліцензія є актом органу ліцензування, на основі якої здійснюється перехід права користування водними об'єктами від однієї особи до іншої (ст. 1).

Стаття 49 Водного кодексу України (далі – ВКУ) закріплює перелік державних органів, які видають дозвіл на спеціальне використання водних об'єктів. Аналогічно їх коло визначено в Постанові Кабінету Міністрів України "Про затвердження порядку погодження та видачі дозволів на спеціальне водокористування та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 р." від 13 березня 2002 року, відповідно до якої дозволи видаються:

- державними органами охорони навколишнього природного середо-

<i>Пленюк М.Д.</i> Деякі аспекти визначення правової природи договору зберігання на товарному складі та відмежування від суміжного договору охорони майна	198
<i>Слома В.М.</i> Історія виникнення гарантії як виду забезпечення виконання зобов'язань	202
4 Права людини та безпечне екологічне середовище. Реформування земельних правовідносин в Україні	206
<i>Антонюк У.В.</i> Правові основи екологічних нормативів, пов'язаних з діяльністю залізничного транспорту	206
<i>Багай Н.О.</i> Юридична природа суперфіціарних та емфітевтичних відносин	209
<i>Басай Олександр Вікторович</i> Державне управління в галузі охорони рослинного світу	213
<i>Вітовська І.В.</i> Деякі міжнародно-правові стандарти використання природних ресурсів виключної (морської) економічної зони України	217
<i>Грицан О.А.</i> Контроль за охороною та використанням надр як гарантія екологічних прав громадян	219
<i>Джуган В.О.</i> Дозвіл на спеціальне водокористування	222
<i>Дошук І.Я.</i> Глобальний моніторинг навколишнього природного середовища	228
<i>Дремлюга К.О.</i> Законодавче регулювання приватизації земель державних та комунальних сільськогосподарських підприємств	233
<i>Книш В.В.</i> Особливості законодавчого закріплення принципів земельного права в період після прийняття Земельного кодексу України	235
<i>Кобецька Н.Р.</i> Екологічні відносини як предмет екологічного права: проблеми визначення змісту і структури	239
<i>Краснова М.В.</i> Компенсація екологічної шкоди та її соціально-правове значення	243
<i>Марич Х.М.</i> Організаційно-правове забезпечення охорони національних природних парків	248
<i>Мельник П.В.</i> Поняття функцій державного управління в галузі охорони лісів	252
<i>Міськів О.Т.</i> Питання вдосконалення державного управління природно-заповідним фондом України	254
<i>Решетник Л.П.</i> Окремі гарантії забезпечення права на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням екологічних прав громадян	257

<i>Романко С.М.</i> Екологічно безпечне сільське господарство в умовах вступу України до СОТ	263
<i>Труфан І.В.</i> Стан та перспективи вдосконалення правового режиму прибережних захисних смуг малої річки (на прикладі Івано-Франківської області)	266
<i>Чічеріна М.О.</i> Проблеми відокремлення земель водного фонду від інших категорій земель	269
<i>Юрчишин Н.Г.</i> Особливості права користування лісами України	272
<i>Яремак З.В.</i> Суть державних кадастрів в сфері охорони довкілля	274
5 Трудове право. Право соціального забезпечення	277
<i>Антон О.</i> Деякі проблеми забезпечення юридичних гарантій права на працю при звільненні працівників з ініціативи роботодавця в світлі реформування трудового законодавства	277
<i>Басай Олег Вікторович</i> Поняття та принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття	280
<i>Козан Н.В.</i> Поняття і класифікація гарантій за проектом Трудового кодексу України	286
<i>Лаврінченко О.В.</i> Щодо вдосконалення правового забезпечення захисту службово-трудова прав працівників органів внутрішніх справ	292
<i>Мізіна Т.О.</i> Значення і роль юридичної служби у розбудові правової держави	295
<i>Проскураков П.Д.</i> Удосконалення правового забезпечення реалізації засад гендерної рівності в сфері службово-трудова відносин	298
<i>Пионка А.</i> Дисциплінарна відповідальність прокурорів як засіб забезпечення прав людини	303
<i>Старчук О.В.</i> Класифікація принципів трудового права України	305
<i>Чудик-Білоусова Н.І.</i> Окремі питання визначення поняття та видів допомог за правом соціального забезпечення України	312
6 Ефективність боротьби зі злочинністю як важливий чинник забезпечення прав та свобод людини і громадянина в суспільстві: кримінологічні та кримінально-правові аспекти. Кримінально-правова політика в Україні	315
<i>Марисюк К.В.</i> До питання про типологію злочинців	315
<i>Медицький І.Б.</i> Кримінологічна (профілактична) політика незалежної України	316